

Adam Kopiński

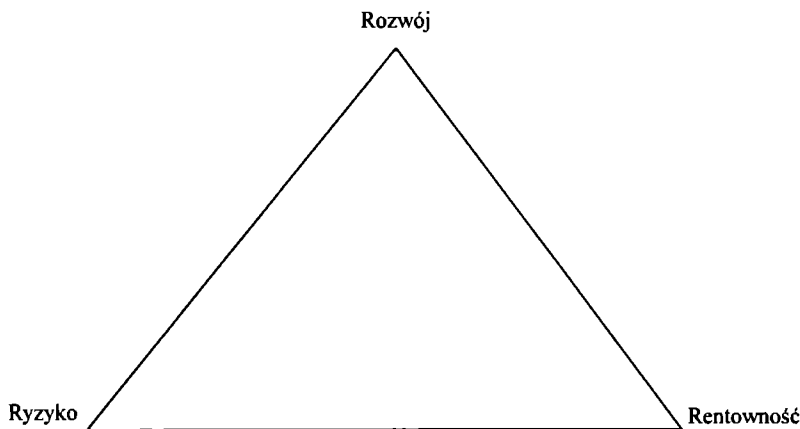
Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

ANALIZA RENTOWNOŚCI BANKU W ASPEKTCIE RYZYKA

1. Wstęp

Przeobrażenia w funkcjonowaniu rynków finansowych, polegające na deregulacji i globalizacji, integracji tych rynków, postępie technicznym oraz rozwoju nowych rodzajów transakcji bankowych, stwarzają szansę na poprawę rentowności, powodując wzrost ryzyka i niepewności. Dlatego duże znaczenie dla zarządzających bankiem ma analiza rentowności działalności bankowej, będącej rezultatem tych przeobrażeń w powiązaniu z zarządzaniem ryzykiem, czyli jego właściwą identyfikacją, kwantyfikacją i wykorzystaniem instrumentów pozwalających na ograniczenie jego wielkości.

Rozwój banku, oparty na postępie naukowo-technologicznym, zmierzający do rosnącego udziału w rynku kredytowym i depozytowym, poprawy jakości usług bankowych i tym samym silnej pozycji w sektorze finansowym oraz poprawy wyniku finansowego, jest determinowany przez wysoką rentowność. Z drugiej strony przyszłościowy wzrost rentowności banku jest rezultatem wcześniej poniesionych nakładów na rozwój banku. Jednocześnie w warunkach nieustannej presji na odniesienie sukcesu, jakim jest maksymalizacja wartości zainwestowanego przez akcjonariuszy kapitału w długim okresie i wzrost bieżącej rentowności, działalność banku jest obciążona wysokim stopniem ryzyka, które ma wielowymiarowy charakter. Występuje tutaj tradycyjny konflikt między wysoką rentownością działalności bankowej w krótkim i maksymalizacją wartości banku w długim okresie, związanym z tym rozwojem, a ponoszoną skalą ryzyka i poziomem bezpieczeństwa banku, co przedstawia rys. 1.

Rys. 1. Triada strategii finansowej banku

Źródło: [9, s. 142].

2. Ryzyko bankowe i jego rodzaje

Ryzyko prowadzenia działalności bankowej jest nieodłącznie związane z gospodarką rynkową i można je zdefiniować jako niebezpieczeństwo nieosiągnięcia przewidywanego rezultatu, co jest równoznaczne z prawdopodobieństwem wystąpienia zdarzeń oddziałujących negatywnie na sytuację finansową banku i perspektywę jego rozwoju.

Na wyniki działalności bankowej, będące jednym z elementów wskaźników rentowności ma wpływ ryzyko bankowe, w postaci następujących rodzajów ryzyka:

- płynności,
- stóp procentowych,
- kredytowe,
- walutowe.

Ryzyko płynności finansowej banku objawia się możliwością utraty płynności, która najczęściej występuje na skutek:

- niespodziewanego wzrostu kwoty depozytów wycofywanych przez klientów banku przed terminem określonym w umowach,
- pojawiania się informacji o problemach występujących w banku (głównie w sferze wypłacalności),
- wzrostu poziomu ryzyka związanego ze spłatą kredytów przez klientów (por. [3, s. 152]).

Ryzyko płynności obejmuje pozycje po stronie zarówno aktywów, jak i pasywów banku i jest związane z zachwianiem relacji należności–zobowiązania, a w skrajnym przypadku nawet akumulowaniem straty. Badanie ryzyka płynności oparte jest na zestawieniu niedopasowania płatności aktywów i pasywów w poszczególnych pasmach cza-

sowych. Procedura sterowania poziomem aktywów i pasywów, w postaci efektywnego zagospodarowania nadwyżki lub określenia źródeł pokrycia luki płynności, z jednej strony pozwala na bezpieczne regulowanie zobowiązań płatniczych wobec klientów, z drugiej – pozwala zachować racjonalną strukturę terminową i jakościową całego bilansu banku.

Ryzyko stopy procentowej jest często określane mianem ryzyka marży odsetkowej, gdyż jego istnienie wpływa na poziom osiągniętej przez bank marży odsetkowej, czyli określa wrażliwość dochodu banku na zmiany stóp procentowych. Ryzyko to można uważać także za ryzyko cenowe, które odzwierciedla stopień zagrożenia pozycji finansowej banku na skutek niekorzystnych zmian stóp procentowych na rynku. Można je określić jako niebezpieczeństwo polegające na tym, że różnica między kwotą otrzymanych i wypłaconych odsetek ulegnie zmianie na skutek różnej elastyczności dopasowania się do nowych stawek oprocentowania na rynku. Analiza ryzyka stopy procentowej powinna umożliwić ocenę wrażliwości aktywów i pasywów na fluktuację stóp procentowych oraz zapewnić bieżącą informację niezbędną do podejmowania decyzji.

Podstawowymi instrumentami ograniczania ryzyka stopy procentowej mogą być m.in.:

- synchronizacja wielkości pozycji bilansowych wrażliwych na zmiany stóp procentowych według terminów zapadalności aktywów i wymagalności pasywów,
- zagwarantowanie zmiany stóp procentowych w umowach depozytowych i kredytowych,
- analiza stóp procentowych banku w postaci kosztów pieniądza i marż banku,
- stosowanie zróżnicowania stóp procentowych w zależności od ryzyka bankowego [9, s. 102].

Ryzyko kredytowe jest to ryzyko związane z niepłaceniem przez kredytobiorcę swoich zobowiązań, należnych bankowi z tytułu udzielonego kredytu (raty kapitału i odsetek w wymagalnym terminie). Ryzyko kredytowe może być konsekwencją niewypłacalności kredytobiorcy, niedotrzymania warunków umowy przez kredytobiorcę czy też błędnej oceny zdolności kredytowej. Ponadto ryzyko kredytowe może wynikać z błędnych procedur wewnętrznych banku, tj.:

- przekraczania limitów koncentracji kredytów,
- nieadekwatnego monitorowania istniejących transakcji,
- zbyt liberalnej metodologii oceny kondycji finansowej klienta i ustanawiania zabezpieczeń zwrotności kredytów,
- nieudolności procesów windykacyjnych,
- niewłaściwej polityki tworzenia i rozwiązywania rezerw.

Ryzyko walutowe jest to niebezpieczeństwo pogorszenia się sytuacji finansowej banku na skutek niekorzystnej zmiany kursu walutowego. W skład ryzyka walutowego wchodzi także ryzyko konwersji waluty oraz ryzyko transferu, jako elementy tzw. ryzyka kraju [11, s. 155-156]. Ryzyko konwersji i ryzyko transferu są związane z decyzjami władz danego kraju, ograniczającymi administracyjnie możliwość zamiany jednej waluty na drugą (ryzyko konwersji) albo wprowadzającymi ograniczony lub całkowicie za-

kazany transfer należności (ryzyko transferu), w sytuacji gwałtownych zmian politycznych lub trudnej sytuacji ekonomicznej. Zdarza się, że niekiedy z ryzykiem walutowym wiąże się ryzyko niezrealizowania transakcji zagranicznych, gdy partner nie wypełnia swoich zobowiązań.

3. Rentowność a ryzyko

Wyznacznikiem sytuacji finansowej banku i jego rozwoju są wyniki działalności banku mierzone za pomocą wskaźników rentowności, na których wysokość oddziałuje ryzyko bankowe w różnych jego formach. Przedmiotem sterowania rentownością banku winno być oddziaływanie na wzrost przychodów oraz na obniżkę kosztów, a także na wartość aktywów oraz kapitałów banku, przy czym należy znaleźć tutaj kompromis, gdyż wiadomo, że większym zyskom z reguły towarzyszy większe ryzyko. Akceptowanie wyższego poziomu ryzyka wiąże się na ogół z wyższą rentownością, co w połączeniu z niską z reguły skłonnością do jego ponoszenia przez właścicieli (akcjonariuszy), oczekujących jednocześnie wysokiej rentowności, czyni zarządzanie ryzykiem niezwykle trudnym zadaniem.

Odnosnie do ryzyka płynności finansowej, banki finansują na ogół „krótkimi”, tańszymi depozytami „długie” kredyty, a więc o wyższym oprocentowaniu, co pozwala uzyskiwać dodatkową marżę, która nie wystąpiłaby, gdyby terminy były dopasowane. Natomiast w przypadku zagrożenia płynności bank może wykorzystać „droższe” depozyty. Jeśli jednak, operując zmiennymi stopami procentowymi, będzie starał się przenieść je na oprocentowanie kredytów, może tym samym spowodować, że kredytobiorca nie będzie w stanie płacić wysokich odsetek. Polityka pozyskiwania depozytów oprocentowanych powyżej stóp rynkowych może spowodować straty, gdyż bank nie będzie w stanie pozyskiwać nowych wiarygodnych kredytobiorców.

Ryzyko kredytowe to przede wszystkim ryzyko straty całkowitej lub częściowej w przypadku niespłacenia przez kredytobiorcę zaciągniętego kredytu wraz z odsetkami i innymi prowizjami. Należy jednak zwrócić uwagę, że z działalnością kredytową wiąże się również inne niebezpieczeństwa, których efektem może być pogorszenie rentowności banku:

- mniejsze niż oczekiwane wpływy z odsetek na skutek zmian stopy procentowej, co wiąże się także z ryzykiem stopy procentowej,
- spadek kursu walutowego w trakcie spłaty kredytu w walutach obcych (spłata po przeliczeniu na złotówki jest niższa); występuje tutaj związek z ryzykiem walutowym,
- możliwość wystąpienia ryzyka płynności w przypadku opóźnień w spłacie kredytu, co może powodować konieczność tworzenia rezerw i tym samym zmniejszenie rentowności banku,
- strata wartości pieniądza, zwłaszcza wskutek wysokiej inflacji (por. [11, s. 27]).

Wpływ ryzyka walutowego na rentowność banku jest uzależniony od rozmiarów prowadzonej przez niego działalności zagranicznej. W banku realizującym transakcje handlu zagranicznego ryzyko walutowe będzie się sprowadzało do zamiany strumienia należności i zobowiązań pod wpływem wahań kursowych. Natomiast w bankach posiadających afiliacje zagraniczne ryzyko to będzie dotyczyć także kapitału zainwestowanego za granicą.

W wyniku niekorzystnej zmiany kursu wymiennego waluty krajowej na zagraniczną mogą się zmniejszyć przychody banku, co wpłynie negatywnie na kształtowanie się zysku. Może być również wpływ pozytywny na rentowność banku. A zatem fluktuacja kursu walutowego oznacza dla banku zysk lub stratę, tj.:

- 1) wzrost kursu walutowego spowoduje:
 - zysk, w przypadku nadwyżki aktywów nad pasywami w walucie obcej,
 - stratę, w przypadku nadwyżki pasywów nad aktywami w walucie obcej;
 - 2) spadek kursu walutowego spowoduje:
 - stratę, w przypadku nadwyżki aktywów nad pasywami w walucie obcej,
 - zysk, w przypadku nadwyżki pasywów nad aktywami w walucie obcej [10, s. 170].
- Ekspozycja banku na ryzyko walutowe zależy od polityki banku, a na jego wielkość mają wpływ następujące elementy:
- udział walut w bilansie banku,
 - prognozowane kursy walutowe,
 - udział kapitału własnego w pasywach banku.

Bank może posiadać pozycję walutową zamkniętą, co oznacza równość aktywów i pasywów dewizowych, lub pozycję otwartą, jeśli występuje nierównowaga pomiędzy aktywami dewizowymi a pasywami dewizowymi. Różnica ta po przeliczeniu na złote wyraża ekspozycję na ryzyko kursowe lub inaczej walutowe.

4. Konkluzja

Banki jako instytucje zaufania publicznego mają obowiązek zapewnić klientom bezpieczeństwo deponowanych środków pieniężnych oraz ich alokację w przedsięwzięcia o takim stopniu ryzyka, który są w stanie kontrolować bez narażania klientów na utratę tego zaufania. Jednocześnie zarządzający bankiem, dążąc do poprawy rentowności jako jednego z najważniejszych wskaźników oceny działalności bankowej, stosują określoną strategię zarządzania ryzykiem, która to strategia – oprócz działań zmniejszających skutki ryzyka – zmierza do ograniczenia ekspozycji na ryzyko kosztem rentowności. Szczególnie w zarządzaniu bankiem ma miejsce tradycyjny konflikt między wysoką rentownością działalności a ponoszoną skalą ryzyka i poziomem bezpieczeństwa banku.

Literatura

- [1] Dziwok E., Znaniecka J., *Zarządzanie aktywami i pasywami banku*, AE, Katowice 1997.
- [2] Gigol K., *Podstawy tworzenia planu finansowego banku*, Twigger Biblioteka Bankowca, Warszawa 2003.
- [3] Iwanicz-Drozdowska M., *Metody oceny działalności banku*, Poltext, Warszawa 1999.
- [4] Iwanicz-Drozdowska M., *Zarządzanie finansowe bankiem*, PWE, Warszawa 2005.
- [5] Kopiński A., *Wskaźnikowa ocena rentowności banku*, [w:] *Rachunkowość a controlling*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1085, Wrocław 2005.
- [6] Kopiński A., *Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa. Metody i zastosowania*, Wydawnictwo Forum Naukowe, Poznań 2001.
- [7] Korzeb Z., *Budżetowanie w banku komercyjnym*, Difin, Warszawa 2007.
- [8] Kulińska-Sadłocha E., *Controlling w banku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- [9] Świderski J., *Finanse banku komercyjnego*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 1999.
- [10] Wąsowski W., *Ekonomika i finanse banku komercyjnego w zarysie*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 2002.
- [11] Zawadzka Z., *Zarządzanie ryzykiem w banku komercyjnym*, Poltext, Warszawa 1999.

BANK PROFITABILITY ANALYSIS IN RELATION TO RISK

Summary

The paper presents the following triad: profitability – risk – development, where we find the traditional conflict between high profitability of bank activity, due to development, but at the expense of bank risk. Subsequently the paper discusses particular types of bank risk, such as financial liquidity risk, interest rate risk, credit risk and exchange rate risk as well as their influence on financial values which determine bank profitability.